

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Бойченко Марини Анатоліївни про дисертацію Кірсанова Івана Юрійовича

«Формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження Кірсанова Івана Юрійовича зумовлена тим, що перед сучасною освітою стоїть стратегічне завдання виховання нової особистості, здатної забезпечити не тільки власну життєтворчість, а й розумну життєдіяльність інших людей, держав; виховання принципово нового фахівця, професійно компетентного, мотивованого, з високим рівнем емоційного інтелекту, здатного до використання інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі та професійній діяльності, спроможного до адаптації в суспільстві змін. Здатність сучасного фахівця розуміти та контролювати свої емоції, а також ефективно спілкуватися з іншими людьми, є ключовими навичками, необхідними для успіху в реаліях сьогодення.

З огляду на те, що подальший розвиток вищої освіти є нагальною потребою часу, виходячи з глобальних тенденцій розвитку освіти, положень Законів України «Про освіту» (2014), «Про вищу освіту» (2017) та інших нормативних документів, та на зазначену вище аргументацію, тема дисертації Кірсанова Івана Юрійовича є не лише своєчасною та актуальною, але й життєво необхідною для сталого соціально-економічного й інноваційного розвитку держави.

Актуальність обраної теми дисертації підсилюється й виявленими здобувачем суперечностями, що існують у педагогічній теорії та практиці сучасних закладів вищої освіти, як-от:

– між суспільним запитом на фахівців, здатних до ефективної емоційно-комунікативної взаємодії та недостатнім рівнем інтеграції емоційно-інтелектуальної проблематики у зміст освітніх програм;

– між необхідністю розвитку індивідуальних емоційних компетентностей студентів і відсутністю уніфікованих підходів до їх педагогічної підтримки;

– між високим потенціалом практико-орієнтованих занять (тренінгів, симуляцій, рольових ігор) і недостатнім ресурсним забезпеченням їх реалізації у закладах вищої освіти;

– між об'єктивною потребою у стандартизації навчально-методичних інструментів і необхідністю збереження гнучкості, що враховує локальні культурні, соціальні та індивідуальні особливості студентів.

Зазначимо, що дисертація виконана відповідно до комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна відповідно до плану наукових досліджень Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за темою: «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (ДР № 0124U004395), включеною до координаційного плану досліджень Міністерства освіти і науки України.

Наукова новизна одержаних результатів

До найвагоміших наукових результатів, отриманих у дисертації Кірсанова Івана Юрійовича, слід віднести наукове обґрунтування педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти (створення емоційно-безпечного та підтримувального освітнього середовища та професійно орієнтованої педагогічної взаємодії викладача і студента; інтеграція компонентів емоційного інтелекту у зміст фахової підготовки із застосуванням методів активного і рефлексивного навчання; формування рефлексивної культури студентів та їх залучення до волонтерської та соціально-психологічної практики), ефективність яких було експериментально доведено.

Дисертантом *уточнено* сутність ключових понять дослідження («емоційний інтелект фахівця соціальної сфери», «емоційна самосвідомість фахівця соціальної сфери», «емоційна саморегуляція фахівця соціальної сфери», «емпатія фахівця соціальної сфери», «соціальні навички фахівця соціальної сфери»), що дало можливість досліднику надати авторське визначення поняття «емоційний інтелект фахівця соціальної сфери», яке тлумачиться як професійна компетентність, що поєднує емоційне усвідомлення, самоконтроль, емпатію й соціальні навички, які дозволяють не лише якісно виконувати соціальні функції, а й зберігати власне психологічне благополуччя у процесі взаємодії з клієнтами. Уважаємо, що таке розуміння провідного поняття дослідження є змістовним і конкретним.

Також до особливо значущих здобутків автора слід віднести наукове обґрунтування змісту структурних компонентів емоційного інтелекту фахівця соціальної сфери (когнітивного, мотиваційно-вольового, рефлексивного, емоційно-ціннісного, операційно-діяльнісного, комунікативно-поведінкового), а також розробку навчально-методичного інструментарію (форм, методів і засобів) забезпечення педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти.

Примітно, що подальшого розвитку набули форми і методи забезпечення педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти на засадах інтегративного підходу (анкетування, тренінги емоційного інтелекту, моделювання професійних ситуацій у соціальній сфері, ділові та рольові ігри, рефлексивні щоденники, інтерактивні методи, кейс-методи, портфоліо, педагогічні програмні засоби, міні-дослідження тощо).

Перераховані наукові результати є особистим внеском автора в розв'язання важливої науково-практичної проблеми – підвищення ефективності формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери, які орієнтовані на формування високого рівня професійної компетентності.

*Ступінь обґрунтованості використаних методів,
отриманих результатів і положень дисертації*

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації І. А. Кірсанова, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць (список використаних джерел містить 485 найменувань, із них 173 іноземними мовами), і загалом не викликає сумніву.

Аналіз тексту роботи дає підстави свідчити про те, що дослідником достатньо повно розкрито досліджувану проблему, розроблено узгоджений науковий апарат дослідження, сформульовано гіпотезу, основні ідеї, які послідовно було реалізовано в дисертації в процесі вирішення визначених завдань (з'ясувати сутність ключових понять дослідження (емоційний інтелект, емоційна грамотність, емоційна спритність, емоційна компетентність); визначити сутність професійної компетентності в галузі емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціального профілю та розкрити зміст її структурних компонентів; теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціального профілю у процесі фахової підготовки; уточнити критерії та показники рівнів сформованості емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціального профілю).

Загалом, вірогідність результатів дисертаційного дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів (теоретичних, емпіричних та статистичних), адекватних меті (виявити вплив науково обґрунтованих і експериментально перевірених педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти на динаміку рівня сформованості зазначених умінь) та завданням дослідження, досягнутими результатами експериментальної роботи, які є статистично значущими, а це дає підстави стверджувати про ефективність науково обґрунтованих педагогічних умов формування досліджуваного феномену, що підтверджується позитивними

змінами всіх показників рівнів сформованості емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості використаних методів дослідження, отриманих результатів і положень дисертації Івана Юрійовича, підтверджується фактом успішного впровадження авторських педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти в освітній процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 19.05.2025), кафедри філософії та педагогіки професійної підготовки Харківського Національного Автомобільно-Дорожнього університету (ХНАДУ) (акт від 26.06.2025 р.), кафедри внутрішньої медицини №1 Полтавського державного медичного університету факультету №1 і №2 (акт від 11.09.2025 р.).

Отже, вірогідність і достовірність результатів дослідження, їх наукова новизна та практичне значення досить переконливо аргументовані й не викликають сумнівів.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Значення одержаних результатів для науки полягає в тому, що розроблені автором педагогічні умови формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти експериментально перевірені, що уможливило їх широке впровадження в освітню практику.

На особливу увагу заслуговує розроблений та експериментально апробований комплекс форм, методів і засобів забезпечення педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти, серед яких слід виокремити такі: розроблення та впровадження в освітній процес навчального курсу «Формування емоційного інтелекту фахівців соціальної сфери» (1 педагогічна умова); міні-лекції, фасилітовані дискусії, рольові ігри, кейси, коуч-методи, ведення журналів, аналіз відгуків колег, супервізія (2 педагогічна умова); участь у різноманітних виховних заходах професійного спрямування: вебінарах, імідж-тренінгах,

конференціях, онлайн-зустрічах з провідними спеціалістами соціальної сфери (3 педагогічна умова), а також створення ситуацій успіху («Емоційний інтелект і мотивація діяльності», «Зняття страху за допомогою емоційного інтелекту», «Отримання результату у соціальній діяльності завдяки застосуванню емоційного інтелекту» тощо). Крім того, запроваджувався коучинг на основі рольових симуляцій.

Слід підкреслити, що теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями можуть послуговуватися викладачі під час проведення аудиторних і позааудиторних занять зі студентами, розробки навчальних програм, створення навчальних посібників; студенти в різних видах професійної підготовки. Матеріали дослідження доцільно використовувати у процесі підвищення кваліфікації викладачів ЗВО.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи представлену на опонування дисертацію з позицій змісту та завершеності, підкреслимо обґрунтованість і логічність її структури, яка презентована анотаціями, вступом, трьома розділами, у яких висвітлюються теоретичні питання формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти (перший, другий розділ) та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти (третій розділ), висновками до розділів, конкретними і ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел і додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Підкреслимо, що зміст кожного розділу дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Текст роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу здобувача до вирішення завдань дослідження. Тому

можемо констатувати, що робота Кірсанова Івана Юрійовича за змістом і формою є завершеною науковою працею.

***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій
дисертації в опублікованих працях***

Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Кірсанова Івана Юрійовича дає змогу дійти висновку, що наукові публікації автора (14 публікацій, серед яких 6 статей у провідних наукових фахових виданнях та 8 тез доповідей на наукових конференціях) достатньо повно відображають зміст і наукові положення дисертації, наукову новизну одержаних результатів та практичне значення. Водночас апробація результатів дослідження Івана Юрійовича здійснювалася шляхом публікацій матеріалів дисертації, а також у виступах на міжнародних, усеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, як-от: «Emotional intelligence and its role in forming the leadership qualities of future specialists in the social sphere in institutions of higher education» (Харків, 26-27 жовтня 2023 року), «The role of emotional intelligence in the professional activities of social sphere specialists» (Румунія, 21-22 вересня 2023 року), «Роль емоційного інтелекту для підвищення безпеки під час війни в Україні» (Харків, 18-19 квітня 2024 року); «International cooperation and communication in a foreign language in the development of society» (Харків, 28-30 березня 2024 року); «Інноваційні педагогічні технології в підготовці соціальних фахівців у галузі емоційного інтелекту» (Харків, 25–26 травня 2024 року); «Емоційний інтелект та його роль у формуванні лідерів соціальної сфери» (Харків, 27-29 березня 2025 року); «Роль емоційного інтелекту в педагогічній культурі викладача» (Харків, 14-17 травня 2025 року); ІХ науково-практична конференція «Application of emotional intelligence to solving moral dilemmas and pedagogical situations» (Харків, 22–23 травня 2025 року).

Основні результати й висновки виконаної роботи також обговорювались і були позитивно оцінені на засіданнях кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна та кафедри загальної

та неорганічної хімії, на звітних міжнародних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (2023-2025 рр.). Наведені факти дають підстави стверджувати, що дисертація пройшла належну апробацію, вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Кірсанова Івана Юрійовича, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження й побажання.

1. В інтерпретації результатів педагогічного експерименту окремі висновки мають описовий характер і могли би бути підсилені глибшим дидактичним узагальненням з урахуванням закономірностей вищої освіти.

2. У роботі подекуди спостерігається нечітке розмежування педагогічних понять («формування», «розвиток», «виховання» емоційного інтелекту), що є важливим для досліджень у галузі освітніх наук.

3. Практичний розділ дисертації міг би бути доповнений більш деталізованими методичними рекомендаціями для викладачів закладів вищої освіти щодо впровадження авторської моделі формування емоційного інтелекту фахівців соціальної сфери в освітній процес.

4. У межах проблематики виконаної дисертації важливим було б розкрити утруднення, з якими зіткнувся дослідник у процесі організації та проведення експерименту під час розроблення та застосування навчально-методичного інструментарію забезпечення педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти.

Висловлені зауваження й побажання мають здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Загальний висновок. На підставі вивчення поданої на опонування роботи можна дійти висновку, що дисертація Кірсанова Івана Юрійовича «Формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у

зкладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне та прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Кірсанов Іван Юрійович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Підпис М. Бойченко засвідчую
Перший проректор
23.12.2025р

Марина БОЙЧЕНКО

Ганна ЗАКІНА